

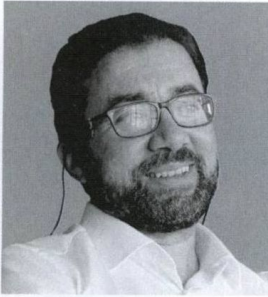
26 / Z RAPORU

MURAT
YÜLEK

“İslam Devrimi”

Tarım yapma imkanı olmayan Mekke’de, milattan sonra beşinci yüzyıldan itibaren, ekonomisi ticarete dayalı bir siyasi ve sosyal organizasyon gelişmeye başlamıştı. Kuzeyde, Hun saldırılarından kaçanların sığındığı, sonradan Venedik ismini alacak olan bataklıklara göçlerin yeni yeni başladığı dönemde, Mekke’de bir şehir devlet oluşmuştu. Hindistan’dan deniz yoluyla gelen malların bir kısmı Basra diğerleri ise Yemen ya da Kızıldeniz limanlarına indiriliyordu. Her üçü de Şam’a kadar akan kara ticaret yollarının başında yer alıyordu. Mekke beşinci yüzyılın sonlarından itibaren Yemen ve Kızıldeniz’den başlayan kara ticaretinde hakim bir hale gelmişti. Diğer taraftan Kabe ziyaretçileri de Mekke’ye bir ticaret imkanı sağlıyordu.

İslam öncesi Mekke ilginç sosyal ve ekonomik yenilikler oluşturmuştu. Ancak, gelişen uluslararası ticaretle birlikte, sermaye birikimi güçlendikçe zengin-fakir ayrımı da güçlenmiş, ezilenler ve ezenler ortaya çıkmıştı.

PROF. DR. MURAT YÜLEK
OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Profesör Abdülaziz Duri, geçen yüzyılın başlarında Irak’ta doğan ve kurucularından olduğu Bağdat Üniversitesi’nde rektörlük yapmış bir iktisat tarihçisiydi. London School of Economics’den doktora derecesini alan Profesör Duri, “İslam İktisat Tarihine Giriş” isimli enfes eserin sahibiydi. Bu eserde Duri İslam’ın doğuşundan başlayarak özgün bir yönetsel çerçeve içinde Müslüman toplulukların iktisadi tarihini özetliyor. Duri’nin en önemli ve çarşı değerlendirmesi İslam’ın sosyal ve ekonomik devrimsel niteliği ile ilgilidir.

Peki neydi Duri’ye göre İslam Devrimi? Birincisi, İslam’ın sınıflı ve kabileli toplumu sona erdirerek herkesi eşit hale getirmesiydi. Kur’an’ı Kerim’in inzal olduğu dönemde Mekke toplumu sınıflı bir toplumdur. Kölelik yaygın olduğu gibi zengin-fakir ayrımı ve kabileler arası üst-ast (hiyerarşi) ilişkileri kalıplaşmıştı. Duri’ye göre “İslam kapsamlı bir devrimle birlikte geldi.” Siyasi birim olarak kabile yerine “ümme” kavramını getirdi. Bölünme veya parçalanma yerine birliği vurguladı.

Kabileler üzeri ve eşitliğe dayalı bir topluluk anlayışına dayalı “ümme” kavramı, farklılıkları reddetmeden birbiriyle uyumlu ve yekdiğerini tanımaya, öğrenmeye açık bir yaşamı öngörüyordu. Toplumu bir arada tutan şey dil, ırk, etnik bağ değil, bunlardan daha sofistike bir boyutta yer alan ortak sosyal amaçlar idi. “Yeni düzen,” mikro-milliyetçi kabilecilikğin tamamıyla reddedilmesine dayanıyordu.

İkincisi, İslam “ferdin kendi yaptıklarından sorumlu olduğunu vurgulayarak, bunu, kabilecilik anlayışındaki kabile mensupluğu

kriteri yerine” ikame etti. Bununla birlikte “tekellilik, sömürü ve (toplumun diğer birey ve kesimlerinin aleyhine) servet yığılması (hoarding) peşinde koşuşturan ‘mutlak ferdietçiliği’ de reddetti.” Böylece İslam bir taraftan müteşebbisliği teşvik ederken diğer taraftan da toplumun küçük kesimlerinin diğerlerinin haklarını gasp ederek zenginleşmesine de ahlaki (hukuki değil) bir set koymuş oldu.

Bu durum, toplumun yapısının temel sütunlarından birisini sosyal adalet diğerini ise hukuki adalet haline getiriyordu. Cahiliye döneminde sosyal adalet bozukmuş, zengin-fakir farkı hem ekonomik hem de hiyerarşik olarak çok belirgin hale gelmişti. Ekonominin gelişme ve büyüme enerjisi girişimcilikle muhafaza edilirken, aşırı ve sorumsuz servet birikiminin de ahlaki ilkelerle önünün kesilmesi hedefleniyor, ekonomik açıdan adil bir toplum öngörülüyordu.

Öte yandan, İslam’da, adaletin tesis edilmesinde hukuk sisteminin yenilikçi ve dinamik olarak değişen bir hukuk felsefesi/ yönteminin oluşmasına hayati önem verilmekteydi. Bu, “cahiliye” toplumunun öncelikleri ile taban tabana zıttı. Önceki sistemde adalet, kabile bağlılıkları ve bireyin gücü tarafından şekilleniyordu. Daha sonra İslam’ın hukuki yöntemleri, Sicilya üzerinden Britanya adasındaki küçük İngiltere Krallığı’na taşınacak ve bugünkü Anglosakson hukukunun (Common Law) temelini oluşturacaktı.

“Eski” kabilecilik ve güçlünün haklı olduğu toplum ile “yeni düzen” arasındaki mücadele hemen başladı ve hala devam ediyor. Duri’ye göre, “bu, statik bir ‘eski’ ile güç ve hayat fışkıran ve adil bir toplum kurmak isteyen bir ‘yeni’ arasındaki mücadele idi.”

İslam ticaret ve ekonomik gelişimi desteklerken eski düzendeki haksızlıkları azaltmayı hedefledi. Bu bir devrimdi.